

Marek GÓRSKI

KATEDRA PRAWA OCHRONY ŚRODOWISKA
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
UNIwersytet SZCZECIŃSKI

POSTĘPOWANIE Z KOMUNALNYMI OSADAMI ŚCIEKOWYMI W ŚWIETLE PRAWA

LEGAL IMPLICATIONS OF MUNICIPAL SEWAGE SLUDGE

1. Wprowadzenie - przedmiotowy zakres opracowania

Użyte w tytule opracowania określenie odnosi się do osadów powstających wskutek oczyszczania ścieków komunalnych. Według obowiązujących przepisów pod pojęciem „komunalne osady ściekowe” należałoby rozumieć, zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 1 pkt 4 ustawy o odpadach¹, „pochodzący z oczyszczalni ścieków osad z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków komunalnych oraz innych ścieków o składzie zbliżonym do składu ścieków komunalnych”. Użyte w określeniu słowo „komunalne” odnosi się do źródła powstania tych osadów, jakim jest oczyszczanie ścieków komunalnych, ewentualnie innych ścieków o składzie zbliżonym do ścieków komunalnych. Definiowane prawnie jest także pojęcie „ścieki komunalne”, tym razem w ustawie prawo wodne². Według definicji z art. 9 ust. 1 pkt 16 są to „ścieki bytowe lub mieszaninę ścieków bytowych ze ściekami przemysłowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, odprowadzane urządzeniami służącymi do realizacji zadań własnych gminy w zakresie kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych”. Definicja ma również charakter „piętrowy”, bowiem Prawo wodne odrębnie definiuje ogólne pojęcie „ścieki”, a także takie pojęcia, jak „ścieki bytowe” (art. 9 ust. 1 pkt 15) czy „ścieki przemysłowe” (art. 9 ust. 1 pkt 17).

Dla ustalenia przedmiotowego zakresu zainteresowania opracowania ma to ostatnie ma jednak o tyle mniejsze znaczenie, że zawarta w ustawie definicja głównego pojęcia, czyli „komunalne osady ściekowe” odnosi się do osadu powstającego wskutek funkcjonowania oczyszczalni ścieków, przewidzianych do oczyszczania ścieków komunalnych.

---

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (dalej określana jako ustawa o odpadach) – Dz.U. 2013 poz. 21 z późn. zm.;

² Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne - tekst jednolity: Dz.U. 2015 r. poz. 69 z późn.zm. (dalej określana jako Prawo wodne);

Powiązanie definicji „komunalnych osadów ściekowych” z definicją „ścieków komunalnych” wskazuje natomiast, że w osadzie traktowanym jako komunalny osad ściekowy mogą się znajdować substancje nie tylko pochodzące ze ścieków bytowych, ale także ścieków przemysłowych czy innych ścieków oczyszczanych w oczyszczalni ścieków komunalnych. Znaczenie ma więc przede wszystkim zakwalifikowanie danego obiektu do kategorii „oczyszczalni ścieków komunalnych”. Problemem może być tu kwestia następująca – z definicji „komunalnych osadów ściekowych” można byłoby wyprowadzić wniosek, że osady takie to osady pochodzące z jakiejkolwiek oczyszczalni, w której oczyszczane są ścieki komunalne. Natomiast z definicji „ścieków komunalnych” wynika wniosek, że chodzi tylko o osady z oczyszczalni eksploatowanej przez gminę w ramach jej zadań własnych wynikających z odpowiednich przepisów³. Praktycznie chodzi o pytanie, czy „komunalnym osadem ściekowym” jest osad pochodzący z oczyszczalni ścieków eksploatowanej przez zakład przemysłowy, do której na mocy umowy z gminą odprowadzane są także do oczyszczalni ścieki bytowe. Nie powinna natomiast budzić podobnych wątpliwości sytuacja, w której do oczyszczalni eksploatowanej przez gminę bądź przedsiębiorstwo wodociągowe odprowadzane są także ścieki przemysłowe. Żadna z powołanych definicji nie wymaga kwalifikowania oczyszczalni do kategorii „oczyszczalni ścieków komunalnych” poprzez porównywanie ilości oczyszczanych w danym obiekcie różnych rodzajów ścieków. W oczyszczalni przewidzianej dla oczyszczania ścieków przemysłowych ścieki bytowe mogą stanowić np. tylko stosunkowo niewielką domieszkę. Biorąc pod uwagę końcową część definicji „ścieków komunalnych” należałoby jednak uznać, że „oczyszczalnią ścieków komunalnych” będzie każda oczyszczalnia, do której doprowadzane są ścieki komunalne, w tym w szczególności bytowe, za pośrednictwem gminnej sieci służącej do odbioru takich ścieków.

Z punktu widzenia przepisów o odpadach „komunalne osady ściekowe” mają natomiast niewątpliwie charakter „odpadów”, w rozumieniu definicji tego pojęcia zawartej w art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy o odpadach, jest to rodzaj odpadu oznaczony w katalogu odpadów⁴ kodem 190805. Wobec powyższego w momencie powstania takich odpadów podmiot prowadzący instalację, w której powstały, staje się „wytwórcą odpadów” w rozumieniu ustawy o odpadach⁵ i to tzw. wytwórcą pierwotnym, którego w konsekwencji obciąża obowiązek zagospodarowania tych odpadów w zgodzie z wymaganiami ustawy (art. 27 ust. 1). Wymagania te mają charakter zarówno ogólny, czyli dotyczący postępowania z wszelkimi odpadami, jak i szczególny, odnoszący się do konkretnego rodzaju odpadu bądź konkretnej metody postępowania z odpadami (wszelkimi bądź określonymi). W takim razie analiza wymagań prawnych odnoszących się do postępowania z komunalnymi osadami ściekowymi musi być prowadzona zarówno na płaszczyźnie wymagań ogólnych i ich znaczenia dla postępowania z tym właśnie rodzajem odpadów, jak i na płaszczyźnie wymagań szczegółowych, odnoszących się do szczególnych zasad postępowania z tymi odpadami. Źródłem tych wymagań są zarówno przepisy polskiego prawa wewnętrznego, jak i stanowiące w wielu elementach punkt wyjścia przepisy prawa unijnego.

³ Art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2016.446 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz.U.2015.139 z późn.zm.);

⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów - Dz.U.2014 poz. 1923;

⁵ Definicja z art. 3 ust. 1 pkt 32;

Podkreślić należy, że obowiązek właściwego zagospodarowania osadów ściekowych nie wynika wyłącznie z przepisów o odpadach, podkreślają go także regulacje związane z ochroną wód. Na szczeblu unijnym szczególnie znaczenie mają tu dwa akty – Ramowa Dyrektywa Wodna⁶ oraz dyrektywa dotycząca ścieków komunalnych⁷. Art. 14 dyrektywy 91/271/EWG w odniesieniu do osadów, które powstają w wyniku oczyszczania ścieków stwierdza, że muszą być one ponownie wykorzystane w każdym przypadku, gdy to jest właściwe. Podkreślono także, że sposoby wykorzystania osadów powinny ograniczać do minimum skutki ich potencjalnego niekorzystnego wpływu na środowisko.

Biorąc pod uwagę zakwalifikowanie osadów ściekowych do kategorii odpadów należałoby, w kontekście działań w stosunku do nich podejmowanych, zatrzymać się chwilę nad konstrukcją w ustawie o odpadach nową, a określaną jako „utrata statusu odpadu”. Można byłoby bowiem postawić pytanie, czy jakieś działania w stosunku do osadów podejmowane nie mogą w konsekwencji doprowadzić właśnie do pozbawienia osadów statusu odpadów, w sensie przyjmowanym w tejże konstrukcji. Kwestii dotyczy art. 14 ustawy o odpadach, wywodzący się z art. 6 dyrektywy ramowej o odpadach⁸. Zgodnie z powołanymi przepisami w określonych sytuacjach odpad poddany przetwarzaniu może utracić status odpadu, a więc po dokonaniu określonego procesu może być dalej traktowany już jako produkt, a nie odpad. Stawiane jest wobec powyższego pytanie, kiedy poddanie odpadów procesowi przekształcenia ich do pewnej postaci mogłoby spełniać cechy działania skutkującego utratą przez dane odpady statusu odpadu. Pytanie jest stawiane w oparciu o stwierdzenie zawarte w art. 14 ust. 1 ustawy, wzorowane na dyrektywie, zgodnie z którym określone rodzaje odpadów przestają być odpadami, jeżeli na skutek poddania ich odzyskowi, w tym recyklingowi, łącznie spełniają pewne warunki w przepisie wyliczone, a także warunki określone w przepisach Unii Europejskiej (art. 14 ust. 1 pkt. 2).

Nie wglębiając się w tym miejscu bliżej w analizę instytucji prawnej „utrata statusu odpadu”⁹ należałoby zauważyć, że instytucja ta pozwala na zaprzestanie traktowania jako „odpad” tylko takich substancji czy przedmiotów, które zostały przygotowane do ostatecznego odzysku bądź recyklingu, ale takiemu ostatecznemu odzyskowi czy recyklingowi jeszcze nie zostały poddane. Stwierdzenie to popierają konstrukcje zawarte w wydanych już aktach prawa unijnego, wykorzystujących delegację zawartą w art. 6 ust. 2 dyrektywy ramowej. Przykładem może być rozporządzenie Komisji (UE) nr 1179/2012 z dnia 10 grudnia 2012 r. ustanawiające kryteria określające, kiedy stłuczka szklana przestaje być odpadem na podstawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE¹⁰. W odniesieniu do osadów ściekowych konstrukcja mogłaby być wykorzystana w sytuacji, w której pojawiłyby się przepisy ustalające, we wskazanym trybie, wymagania dla odpadów przygotowanych do dalszego użycia w funkcji kompostu czy podobnej. W dzisiejszym stanie prawnym jest to niemożliwe.

⁶ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej - Dz.Urz. UE L.2000.327.1 z późn. zm.

⁷ Dyrektywa 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (Dz. Urz. WE L 135 z 30.05.1991);

⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy - Dz.Urz.UE L 312 z 22.11.2008 r. s. 3;

⁹ Zob. bliżej na ten temat opracowanie autora w Przeglądzie Komunalnym nr 5 z 2016 r.

¹⁰ Dz.U.UE.L.2012.337.31;

Dodatkowo należałoby także zauważyć, że z punktu widzenia regulacji ustawy o odpadach ważna jest jeszcze jedna kwestia, na dziś dla zagadnienia podstawowa. Zwrócono wyżej uwagę, że ustawa o odpadach wymaga spełnienia warunków określonych nie tylko w przepisach art. 14 ust. 1 pkt 1, ale także ustalonych w odpowiednich przepisach prawa unii europejskiej (art. 14 ust. 1 pkt. 2), przy czym oba warunki muszą być spełnione łącznie. Przepisy unijne, które mogłyby być odniesione w analizowanym kontekście do osadów ściekowych, dotychczas nie zostały jednak na razie wydane. Sprawa jest rozważana, na co zwrócono uwagę w jednym z dokumentów roboczych¹¹, tym niemniej na dziś brak chociażby oficjalnego projektu odpowiedniego aktu.

2. Ogólne zasady gospodarki odpadami a postępowanie z osadami ściekowymi.

W ustawie o odpadach ogólne zasady gospodarki odpadami zostały ujęte w dziale II, o takim właśnie tytule. Samo pojęcie „gospodarka odpadami” zdefiniowano w art. 3 pkt. 3 jako wytwarzanie odpadów i gospodarowanie nimi, co w sposób wyraźny określa relację pomiędzy „gospodarką” a „gospodarowaniem” odpadami. W konsekwencji działania nazywane „gospodarowaniem odpadami” obejmują, zgodnie z definicją z art. 3 pkt. 2, zbieranie, transport, przetwarzanie odpadów, łącznie z nadzorem nad tego rodzaju działaniami, jak również późniejsze postępowanie z miejscami unieszkodliwiania odpadów oraz działania wykonywane w charakterze sprzedawcy odpadów lub pośrednika w obrocie odpadami. Postępowanie z osadami ściekowymi jest więc w tej koncepcji właśnie gospodarowaniem tego rodzaju odpadami. W pojęciu tym elementem „gospodarowania” jest „przetwarzanie odpadów”, który to termin wprowadzony został do prawodawstwa przez dyrektywę ramową o odpadach. Pojęcie to dla ogólnych założeń ustawy jest bardzo ważne, stąd jego zdefiniowanie w słowniczku na wzór definicji dyrektywy 2008/98 – przetwarzanie to procesy odzysku lub unieszkodliwiania, w tym przygotowanie poprzedzające odzysk lub unieszkodliwianie¹². Celem definicji niewątpliwie jest wyraźne wskazanie, że odzysk lub unieszkodliwianie nie muszą być realizowane wobec odpadów bezpośrednio, że mogą być niezbędne działania odpady do tego przygotowujące (prowadzone niekoniecznie przez ten sam podmiot, który dokonuje np. odzysku¹³), jednak te wstępne działania mają być kwalifikowane tak, jak proces główny – przetwarzanie odpadów celem poddania ich odzyskowi ma być od strony prawnej traktowane tak, jak odzysk, podobnie wobec unieszkodliwiania¹⁴.

¹¹ Zob. „End of Waste Criteria. Final Report”; European Commission, Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies; EUR ..... EN, ISSN 1018-5593, 2008;

¹² Art. 3 pkt. 21 ustawy o odpadach;

¹³ Ma to podstawowe znaczenie dla regulacji ustawy odnoszących się do administracyjnej reglamentacji prowadzenia gospodarowania odpadami, wymaga bowiem objęcia taką reglamentacją podmiotów dotychczas obowiązkiem uzyskania zgody na prowadzenie gospodarowania odpadami w zasadzie nieobjętych – podmiot prowadzący tylko działania o charakterze czynności przygotowawczych nie prowadzi odzysku czy unieszkodliwiania w ścisłym tych słów znaczeniu, a zgody były wcześniej (na gruncie poprzedniej ustawy o odpadach z 2001 r.) wymagane na prowadzenie właśnie odzysku czy unieszkodliwiania, a nie na czynności te działania poprzedzające.

¹⁴ Zob. szerzej na temat tego pojęcia – M. Górski „Przetwarzanie odpadów” jako pojęcie prawne”; w – „Wybrane problemy prawa ochrony środowiska”; red. B. Rakoczy, M. Pchałek; Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010, s. 223-234.

To podkreślenie ma istotne znaczenie dla gospodarowania osadami ściekowymi, dla których ostateczne zagospodarowanie z reguły wymaga wcześniejszego przeprowadzenia określonych czynności przygotowawczych. Taki dla przykładu charakter mają działania wytwórcy osadów, przygotowujące te osady do zastosowania w rolnictwie, dla celów określonych w art. 96 ust. 1 ustawy o odpadach.

Jak wskazano wcześniej, w ustawie o odpadach ogólne zasady gospodarki odpadami zostały ujęte w dziale II. Do zasad tych należałoby zaliczyć –

- 1) zasadę ochrony zdrowia i życia ludzi oraz przestrzegania wymagań ochrony środowiska (rozdz. 1 w dziale II),
- 2) zasadę przestrzegania hierarchii sposobów postępowania z odpadami (rozdz. 2),
- 3) zasadę bliskości (rozdz. 3),
- 4) zasadę „zanieczyszczający płaci”, w nieco ukryty sposób powiązaną z zasadą rozszerzonej odpowiedzialności producenta (rozdz. 5),
- 5) zasada odpowiedzialności posiadacza za zgodne z prawem zagospodarowanie odpadów (rozdz. 9, art. 28 ust. 1 w rozdz. 8).

W dziale II ustawy ujęte zostały również przepisy wprowadzające szereg wymagań i obowiązków o charakterze ogólnym, dotyczących postępowania z wszelkimi bądź określonymi odpadami oraz wskazanych sposobów postępowania z odpadami. Najważniejsze kwestie tymi przepisami regulowane obejmują –

- a) ogólne określenie obowiązków posiadacza odpadów (wraz z możliwością ich określania aktami wykonawczymi)
- b) zasady postępowania z odpadami niebezpiecznymi,
- c) wymagania związane z prowadzeniem magazynowania odpadów,
- d) prowadzenie działań polegających na zbieraniu lub transporcie odpadów,
- e) wymagania dotyczące prowadzenia przetwarzania odpadów w instalacjach i urządzeniach.

Przepisy działu II obejmują także instrumenty prawne o charakterze środków gwarancyjnych (sankcyjnych). Zaliczyć do nich należałoby zawarte w rozdz. 11 regulacje dotyczące wstrzymywania działalności posiadacza odpadów oraz w rozdz. 8 przepisy dotyczące usuwania odpadów z miejsca nieprzeznaczzonego do ich magazynowania albo składowania.

Ogólny charakter mają również postanowienia ustawy o odpadach dotyczące obowiązków o charakterze administracyjnym, zwłaszcza dotyczące obowiązku uzyskania zgody na gospodarowanie odpadami (dział IV ustawy) oraz obowiązków związanych z prowadzeniem ewidencji odpadów i przekazywaniem określonych informacji o odpadach, przyszłościowo zaś dokonywania wpisu do rejestru, uzyskiwania i posługiwania się numerem rejestrowym (dział V). Do tej grupy należy dołączyć także obowiązki związane z uzyskiwaniem zgody na wytwarzanie odpadów, wynikające z przepisów ustawy P.o.ś.¹⁵

Wszystkie wyżej wskazane wymagania o charakterze ogólnym dotyczą, jak już podkreślono, wszelkich odpadów oraz gospodarki i gospodarowania wszelkimi odpadami, wobec czego także komunalnymi osadami ściekowymi. Ze względu na zakładaną objętość opracowania nie będą w całości dalej analizowane, zwrócona zostanie uwaga tylko na niektóre kwestie, szczególnie ważne dla postępowania z osadami.

¹⁵ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska – Dz.U.2013.1232 z późn.zm. (dalej określana jako ustawa P.o.ś.);

Wśród zasad ogólnych warto po pierwsze zwrócić uwagę na zasadę hierarchii postępowania z odpadami (art. 17 i 18 ustawy o odpadach), zasadę dla współczesnych poglądów na sposób postępowania z odpadami podstawową. Hierarchia ta obejmuje następujące działania, uszeregowane według pożądanej kolejności ich stosowania –

- zapobieganie;
- przygotowywanie do ponownego użycia;
- recykling;
- inne metody odzysku, np. odzysk energii;
- unieszkodliwianie.

Schemat ma być, według założeń dyrektywy ramowej o odpadach, przede wszystkim podstawową wytyczną dla państw członkowskich przy konstruowaniu systemów gospodarowania odpadami, hierarchia nie musi być jednak traktowana jako absolutnie wiążąca, dyrektywa dopuszcza dla niektórych szczególnych strumieni odpadów odstępianie od niej. W prawie wewnętrznym jest to natomiast wytyczna służąca ocenie każdego z działań zmierzających do zagospodarowania odpadów, która powinna być brana pod uwagę zwłaszcza przez organ wydający zgodę na dany sposób przetwarzania odpadów. W odniesieniu do osadów zasada ta jest dookreślana szeregiem przepisów szczegółowych preferujących, ograniczających bądź ustalających warunki prowadzenia określonych sposobów przetwarzania osadów, analizowanych w trzeciej części opracowania.

Drugą z zasad wartą bliższej uwagi jest zasada bliskości. Przepis art. 20 ust. 1 ustawy o odpadach zakłada, że odpady, z uwzględnieniem hierarchii sposobów postępowania z odpadami, w pierwszej kolejności powinny być poddane przetwarzaniu w miejscu ich powstania. Zasada zawarta w ust. 1 zakłada, że każde przemieszczenie odpadów jest potencjalnym zagrożeniem pogłębienia uciążliwości powodowanych przez odpady i dlatego przemieszczanie powinno być ograniczane; wobec tego, jeżeli tylko jest to możliwe, przetwarzanie odpadów (odzysk lub unieszkodliwienie, ewentualnie czynności przygotowawcze) powinno być przeprowadzone w miejscu powstania odpadów. Przepis nie wprowadza jednak żadnych kryteriów oceny takiej możliwości, wymóg określony w ust. 1 ma więc raczej tylko charakter ogólnej wskazówki (o czym świadczy także użycie sformułowania „w pierwszej kolejności”). Tym niemniej ocena istnienia lub nieistnienia takiej możliwości musi być przeprowadzona i w konsekwencji w jakimkolwiek rozstrzygnięciu dotyczącym skierowania odpadów do przetwarzania czy też prowadzenia takiego przetwarzania należy jej brak wykazać. Organ podejmujący takie rozstrzygnięcie musi się do wymagań wynikających z przepisu ustosunkować, np. w uzasadnieniu do decyzji (zezwolenia na przetwarzanie).

Realizacji celu zakładającego ograniczenie uciążliwości powodowanych przez odpady w związku z ich przemieszczaniem służy też nakaz zawarty w art. 20 ust. 2 ustawy o odpadach. Zgodnie z tym przepisem odpady, które nie mogą być przetworzone w miejscu ich powstania, przekazuje się, uwzględniając hierarchię sposobów postępowania z odpadami oraz najlepszą dostępną technikę, o której mowa w art. 207 ustawy P.o.ś. lub technologię, o której mowa w art. 143 ustawy P.o.ś., do najbliższych położonych miejsc, w których mogą być przetworzone. W przepisie połączone są dwie grupy warunków – odległość i kryteria jakościowe (jakości przetwarzania odpadów), przy czym na pewno odległość nie ma znaczenia decydującego. Konstrukcję zawartą w art. 20 ust. 2 należałoby interpretować jako przede wszystkim zobowiązanie do oceny, czy są spełniane tego rodzaju wymagania przez instalację czy urządzenie, do których odpady miałyby być przemieszczone.

Warto też zadać pytanie o wzajemny stosunek ogólnej zasady zawartej w przepisach art. 20 ust. 1 i 2 do zawartych w kilku następujących przepisach tegoż artykułu dodatkowych ograniczeń związanych z przemieszczaniem określonych rodzajów odpadów, wskazujących dopuszczalnych przestrzenny zasięg takiego przemieszczania, w szczególności dlatego, że pojawia się tam przepis dotyczący bezpośrednio osadów ściekowych. Chodzi o ust. 3, zgodnie z którym zakazane jest, między innymi, stosowanie komunalnych osadów ściekowych poza obszarem województwa, na którym zostały wytworzone. Na gruncie tego przepisu należałoby zwrócić uwagę na co najmniej dwie kwestie. Po pierwsze nie można go traktować jako *lex specialis* w stosunku zwłaszcza do ust. 1, w odniesieniu do osadów częściowo także wobec ust. 2 w sensie takim, że wyłączałyby w odniesieniu do wskazanych w ust. 3 rodzajów odpadów stosowanie obu tych przepisów (stosować osady można byłoby w ramach województwa bez ograniczeń odległościowych co do ich przemieszczenia). Wykładnia systemowa wskazuje, że zasadą główną jest zasada ujęta w ust. 1 i dookreślona w ust. 2, a pozostałe przepisy (w tym ust. 3, także ust. 7) są jej doszczegółowieniem (dookreśleniem), a nie wyłączeniem; brak w takim razie jakichkolwiek podstaw do traktowania ich jako „*lex specialis*” w stosunku do przepisów ust. 1 i 2. Należy również wyraźnie stwierdzić, że ograniczenia wynikające z art. 20 ust. 7 (przemieszczanie tylko w granicach regionu) komunalnych osadów ściekowych nie dotyczą.

Zauważyć także należy, że przepis art. 20 ust. 3, w odniesieniu do komunalnych osadów ściekowych, dotyczy tylko ich „stosowania”, a nie wszelkich sposobów przetwarzania. Formuła „stosowania komunalnych osadów ściekowych”, jako formuła ich przetwarzania, została w ustawie o odpadach zdefiniowana. Zgodnie bowiem z art. 3 ust. 1 pkt 28 pod tym określeniem należy rozumieć „rozprowadzanie komunalnych osadów ściekowych na powierzchni ziemi lub wprowadzanie ich do gleby”. Oznacza to, że np. przemieszczenie osadów celem ich termicznego przekształcenia już ograniczeniom wskazanym w ust. 3 nie podlega. Nie ma także zastosowania dla tej metody wytyczna zawarta w ust. 2, odnosząca się do wymagań jakościowych dla instalacji bądź urządzeń, metoda jest stosowana poza instalacjami i urządzeniami.

Kolejnym wartym wzmianki elementem przepisów ogólnych ustawy o odpadach są postanowienia zawarte w art. 23, wprowadzające zakaz zbierania poza miejscem wytworzenia określonych rodzajów odpadów, w tym komunalnych osadów ściekowych. Konsekwencją tego zakazu jest konieczność przekazania wytworzonych odpadów bezpośrednio od wytwórcy do posiadacza przetwarzającego dany rodzaj odpadów, o ile oczywiście wytwórca sam nie dokonuje zagospodarowania odpadu. Wykluczone są tym samym wszelkie działania pośrednie, niepolegające na przetwarzaniu, ustawa od tego zakazu, w stosunku do komunalnych osadów ściekowych, nie przewiduje wyjątków. Działania o charakterze „zbierania odpadów”¹⁶ może natomiast prowadzić sam wytwórca.

Podobne w konsekwencjach znaczenie ma wynikający z art. 30 zakaz przetwarzania odpadów poza instalacjami i urządzeniami. Tu jednak, inaczej niż w poprzednim przypadku, wprowadzone zostały pewne wyjątki obejmujące także osady ściekowe. Kwestie te zostaną poddane analizie dalej, w części opracowania dotyczącej dopuszczonych prawem metod przetwarzania osadów.

¹⁶ W zakresie objętym definicją „zbierania odpadów” – art. 3 ust. 1 pkt 34 ustawy o odpadach;

W praktyce działania wytwórców i kolejnych posiadaczy odpadów istotne są ogólne wymagania prawne o charakterze administracyjnym, związane z koniecznością uzyskiwania określonych zgód na podejmowanie działań związanych z odpadami, uzyskania wpisu do rejestru, prowadzenia ewidencji odpadów i przekazywania wskazanych informacji do bazy danych o odpadach. Obowiązki te mają zastosowanie i w odniesieniu do osadów ściekowych.

W kontekście obowiązku uzyskiwania zgód administracyjnych na prowadzenie działań związanych z odpadami w grę może wchodzić zgoda na wytwarzanie odpadów, zgoda na ich zbieranie ewentualnie zgoda na przetwarzanie. Zgoda na wytwarzanie odpadów ma obecnie postać pozwolenia emisyjnego, wydawanego na podstawie przepisów ustawy P.o.ś. w odniesieniu do odpadów wytwarzanych z w związku z funkcjonowaniem instalacji. Dotyczy to wobec powyższego i osadów ściekowych powstających w instalacjach, według ustawy P.o.ś. zgoda ta może mieć postać pozwolenia sektorowego (na wytwarzanie odpadów), które jest wymagane przy wypełnieniu kryteriów ustalonych w art. 180a ustawy, bądź też pozwolenia zintegrowanego, przewidzianego dla instalacji wskazanych w rozporządzeniu wykonawczym¹⁷; tu ilość przewidzianych do wytworzenia odpadów nie ma już znaczenia. W sytuacji, w której wytwórca odpadów prowadzi także działania związane z ich przetwarzaniem, przepisy dopuszczają włączenie zgody na przetwarzanie do pozwolenia emisyjnego (art. 45 ust. 4 i 5 ustawy o odpadach; przepis dotyczy pozwolenia sektorowego na wytwarzanie odpadów). Podmiot zobowiązany do uzyskania pozwolenia zintegrowanego, prowadzący zarówno wytwarzanie jak i przetwarzanie bądź zbieranie odpadów, jest zwolniony z obowiązku uzyskania zgody na przetwarzanie lub zbieranie odpadów (art. 45 ust. 1 pkt 4 ustawy o odpadach), jako że art. 202 ust. 4 ustawy P.o.ś. zakłada, że w pozwoleniu zintegrowanym należy określić warunki wytwarzania i sposoby postępowania z odpadami na zasadach określonych w przepisach ustawy o odpadach, niezależnie od tego, czy dla instalacji wymagane byłoby uzyskanie pozwolenia na wytwarzanie odpadów. Zauważyć też trzeba, że z obowiązku uzyskania odpowiednio zezwolenia na zbieranie odpadów lub zezwolenia na przetwarzanie odpadów zwolniona jest, na podstawie art. 45 ust. 1 pkt 3 ustawy o odpadach, osoba władająca powierzchnią ziemi, na której są stosowane komunalne osady ściekowe w celach, o których mowa w art. 96 ust. 1 pkt 1-3 te same ustawy¹⁸; podkreślić należy, że chodzi tylko o cele wymienione w tych trzech punktach, powołany przepis dopuszcza przekazanie także dla zastosowania w innych celach. A contrario w takim razie stosowanie osadów w celach wskazanych w pkt 4 i 5 wymaga uzyskania zezwolenia na przetwarzanie.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 sierpnia 2014 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości - Dz.U.2014.1169;

¹⁸ Nawiasem mówiąc zwolnienie to jest praktycznie powtórzone w art. 96 ust. 11 – „Władający powierzchnią ziemi, na której komunalne osady ściekowe mają być stosowane w celach, o których mowa w ust. 1 pkt 1-3, jest zwolniony z obowiązku uzyskania zezwolenia na przetwarzanie odpadów lub obowiązku wpisu do rejestru”; uznać by to należało za błąd legislacyjny;

W kontekście zwolnienia, o którym mowa w art. 45 ust. 1 pkt. 3, zauważyć trzeba jednak pewną niekonsekwencję ustawodawcy. W zgodzie ze zwolnieniem pozostaje wynikające z art. 96 ust. 3 obciążenie odpowiedzialnością za prawidłowe stosowanie komunalnych osadów ściekowych w celach, o których mowa w ust. 1 pkt 1-3, wytwórcy tych osadów. Jednakże nie wynika z tego w sposób wyraźny, że wytwórca ma uzyskać zgodę na przetwarzanie tych odpadów poprzez wykorzystanie osadów w gruncie. Zgoda tak mogłaby być włączona do pozwolenia na wytwarzanie odpadów bądź pozwolenia zintegrowanego, jednakże obowiązek jej uzyskania nie został w sposób jednoznaczny sformułowany. Kwestia pozostaje otwarta, wydaje się, że nie można byłoby uznać, że z powołanego przepisu art. 96 ust. 3 wynika obowiązek uzyskania zezwolenia na przetwarzanie odpadów, obowiązek musi z przepisów prawa wynikać w sposób jednoznaczny.

Osoba wskazana w art. 45 ust. 1 pkt. 3 jest również zwolniona z obowiązku prowadzenia ewidencji odpadów, bowiem zgodnie z przepisem art. 70 ust. 1 pkt. 1 dla komunalnych osadów ściekowych stosowanych w celach, o których mowa w art. 96 ust. 1, kartę ewidencji komunalnych osadów ściekowych prowadzi wytwórca tych osadów. Tu dla odmiany mamy już do czynienia z bardzo wyraźnym przeniesieniem obowiązku prowadzenia ewidencji na wytwórcę osadów, inaczej niż przy obowiązku uzyskania zezwolenia na przetwarzanie. Z drugiej jednak strony zauważyć można w tych konstrukcjach kolejną niekonsekwencję ustawodawcy, bowiem z jednej strony faktycznie wymaga od stosujących odpady na gruncie w celach określonych w art. 96 ust. 1 pkt 4-5 uzyskania zezwolenia na przetwarzanie, z drugiej natomiast strony zwalnia ich z obowiązku prowadzenia ewidencji, przenosząc go na wytwórcę osadów. Nie widzę tu uzasadnienia dla zwolnienia ogólnego, powinno konsekwentnie dotyczyć podmiotów stosujących osady w celach wskazanych w pkt. 1-3.

Obowiązek prowadzenia ewidencji odpadów obejmuje generalnie rzecz biorąc prowadzenie karty ewidencji odpadów i sporządzanie kart przekazania odpadów i adresowany jest do każdego z posiadaczy odpadów, chyba że ustawa w sposób wyraźny z obowiązku tego zwalnia bądź inaczej określa adresata (przykładem sytuacja wskazana wyżej). Przepis art. 69 ust. 4 ustawy o odpadach dopuszcza niesporządzanie karty przekazania odpadów w sytuacji, w której jeden z posiadaczy odpadów nie jest objęty obowiązkiem prowadzenia ewidencji odpadów. Przepis może mieć więc zastosowanie w sytuacji przekazywania osadów osobie władającej gruntem dla ich zastosowania w celach określonych w art. 96 ust. 1 ustawy. Zwolnienie z obowiązku ma charakter fakultatywny, decyzję może tu podjąć podmiot zobowiązany do wystawienia karty i wydaje się, że powinien on się nad tym każdorazowo zastanowić, biorąc pod uwagę zakres obciążających go obowiązków wynikających z innych przepisów art. 96. Karta przekazania może w pewnych sytuacjach stanowić istotny dowód w ewentualnych sporach związanych ze stosowaniem osadów na gruncie.

Elementem systemu ewidencji odpadów jest także obowiązek przedkładania marszałkowi województwa rocznych sprawozdań z wytwarzania i gospodarowania odpadami, w odniesieniu do analizowanej problematyki ustalony w art. 75 ustawy o odpadach. Przepis art. 75 ust. 2 pkt 3 w sposób szczególny określa treść sprawozdania składanego przez wytwórcę komunalnych osadów ściekowych stosowanych w celach, o których mowa w art. 96 ust. 1 (tu już bez różnicowania treści dla poszczególnych celów). Przekazane informacje powinny być przez marszałka wprowadzone do bazy danych o odpadach (art. 79 ust. 2 pkt 6).

Do przepisów ogólnych zaliczyć należałoby także przepisy o odpowiedzialności, chociaż są wśród nich zarówno przepisy o rzeczywiście ogólnym charakterze, zwłaszcza konstruujące generalną odpowiedzialność każdego posiadacza, w tym wytwórcy za zagospodarowanie odpadów zgodnie z prawem (art. 27 ustawy o odpadach). Do tej konstrukcji dość istotną zmianę wprowadza art. 96 ust. 3, o czym dalej. Przepisy karne ustawy o odpadach wprowadzają natomiast odpowiedzialność wykroczeniową wobec szeregu konkretnych czynów naruszających postanowienia ustawy. Warto tu zwłaszcza zwrócić uwagę na takie czyny, zagrożone sankcjami nakładanymi w trybie przepisów o wykroczeniach, jak –

- a) prowadzenie gospodarki odpadami w sposób niezapewniający ochrony życia i zdrowia ludzi oraz środowiska (art. 171),
- b) naruszenie zasady bliskości przy przemieszczaniu osadów (art. 172 ust. 1 pkt 1),
- c) naruszenie obowiązku prowadzenia procesów przetwarzania odpadów w sposób niezagrożający życiu lub zdrowiu ludzi oraz środowisku (art. 176); tu odpowiedzialność może ponosić także bezpośredni sprawca, czyli podmiot stosujący odpady na gruncie,
- d) naruszenie wymogów przekazywania komunalnych osadów ściekowych (art. 184),
- e) naruszenie warunków stosowania komunalnych osadów ściekowych (art. 185); w grę wchodzi tu odpowiedzialność zarówno bezpośredniego sprawcy, jak i w określonych sytuacjach także wytwórcy osadów,
- f) naruszenie obowiązku przechowywania badań komunalnych osadów ściekowych i gruntów, na których osady te mają być stosowane oraz informacji o dawkach tego osadu, które mogą być stosowane na poszczególnych gruntach (art. 186),
- g) naruszenie warunków prowadzenia składowiska odpadów, w tym m.in. przyjęcia do składowania odpadów nie odpowiadających wymaganiom (art. 198).

W przypadku szczególnie daleko idących co do skutków naruszeń w grę może wchodzić także odpowiedzialność na podstawie przepisów kodeksu karnego. W szczególności chodzi o przestępstwo polegające na składowaniu, usuwaniu, przetwarzaniu, dokonywaniu odzysku, unieszkodliwianiu albo transportowaniu odpadów lub substancji w takich warunkach lub w taki sposób, że może to zagrazić życiu lub zdrowiu człowieka lub spowodować istotne obniżenie jakości wody, powietrza lub powierzchni ziemi lub zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znacznych rozmiarach, typizowane przepisem art. 183 § 1.

3. Szczególne zasady postępowania z odpadami o charakterze osadów ściekowych z oczyszczalni ścieków komunalnych.

Zagospodarowanie odpadów powinno być prowadzone, jak już wskazano wyżej, w zgodzie ogólnymi zasadami postępowania z odpadami, w tym w szczególności w zgodzie z hierarchią odpadów. Tym niemniej przepisy szczegółowe wprowadzają wobec komunalnych osadów ściekowych kilka szczególnych rozwiązań, odnoszących się do różnych metod ich zagospodarowania. Generalnie rzecz biorąc mogą być stosowane wszelkie metody o charakterze odzysku (w tym recyklingu) albo unieszkodliwiania, zgodne z wymaganiami ustawy, czyli przede wszystkim bezpieczne dla ludzi i środowiska (art. 16 ustawy o odpadach).

Osady ściekowe są najczęściej wykorzystywane na gruncie, dla dość różnych celów, a więc poza instalacjami i urządzeniami. Przepisy wykonawcze do ustawy o odpadach dopuściły wobec osadów takie stosowanie w ramach trzech różnych typów odzysku. I tak rozporządzenie odnoszące się do procesu R10¹⁹ dopuściło stosowanie w takim procesie odpadów o kodzie 190805 (czyli komunalnych osadów ściekowych), pod kilkoma warunkami, które mają być spełnione łącznie. Są to następujące warunki-

- 1) będą spełniane wymagania przewidziane dla komunalnych osadów ściekowych, określone w przepisach ustawy o odpadach²⁰ i w przepisach wydanych na podstawie art. 96 ust. 13 tej ustawy²¹,
- 2) odpady będą stosowane w taki sposób i w takiej ilości, aby ich stosowanie nie spowodowało pogorszenia jakości gleby, ziemi oraz wód powierzchniowych i podziemnych nawet przy długotrwałym stosowaniu, w szczególności nie spowodowało szkody w środowisku w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie²²,
- 3) wytwórca odpadów powinien dysponować wynikami badań potwierdzającymi jakość odpadów i jakość gleb, na których odpady mają być stosowane, wykonanych przez tzw. akredytowane laboratorium²³.

Ogólniejszy charakter ma rozporządzenie dotyczące odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami²⁴. Ten akt wprowadza całą listę zwolnień odnoszących się do wskazanych rodzajów odpadów dopuszczonych do stosowania w określonych procesach odzysku bądź recyklingu.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 stycznia 2015 r. w sprawie procesu odzysku R10 - Dz.U.2015.132;

²⁰ Chodzi w szczególności o przepisy zawarte w rozdz. 4 działu VII;

²¹ A więc w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2015 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych - Dz.U.2015.257;

²² Dz.U. 2014 r., poz. 1789 z późn.zm.

²³ Czyli laboratorium, o którym mowa o którym mowa w art. 147a ust. 1 pkt 1 lub ust. 1a ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;

²⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami - Dz.U.2015.796;

Odpady o kodzie 190805 zostały dopuszczone do stosowania w procesach R3 i R5, w celu prowadzenia rekultywacji biologicznej zamkniętych obiektów unieszkodliwiania odpadów wydobywczych i zwalowisk skał płonnych pochodzących z górnictwa węgla kamiennego lub ich części (tak zwanej okrywy rekultywacyjnej), przy czym grubość warstwy stosowanych odpadów powinna być uzależniona od planowanych obsiewów lub nasadzeń. Warunkiem jest prowadzenie tych działań z uwzględnieniem przepisów art. 96 ustawy o odpadach. Dodatkowo rozporządzenie zakłada, że odpady o kodach 10 01 01, 10 01 02, 10 01 15 i 10 01 80 przed wykorzystaniem powinny zostać wymieszane w proporcji 1:1 z odwodnionymi osadami ściekowymi i następnie należy je stosować w postaci warstwy o grubości maksymalnie 1 m w przypadku nasadzeń niskich lub 2 m w przypadku nasadzeń drzewiastych.

Nie jest trudno zauważyć, że generalnie stosowanie we wskazanych procesach komunalnych osadów ściekowych jest dopuszczone przede wszystkim pod warunkiem przestrzegania wymagań ustalonych w art. 96 ustawy o odpadach. Wymagania te nie są w polskim ustawodawstwie nowością, funkcjonowały już wcześniej, w przepisach ustawy odpadach z 2001 r., ich źródłem są postanowienia prawa unijnego, a konkretnie dość starej już dyrektywy 86/278²⁵. Dyrektywa od pewnego czasu jest przygotowywana do zmiany, dotychczas jednak tego nie dokonano. Tym niemniej regulacja kwestii związanych z postępowaniem z osadami ściekowymi w ustawie o odpadach z 2012 r. w pewnych elementach dość istotnie się różni od poprzednich rozwiązań, w szczególności w kontekście wyraźnego zwiększenia odpowiedzialności za te działania po stronie wytwórcy osadów.

Postanowienia zawarte w art. 96 po pierwsze zaliczają wykorzystanie odpadów do celów wyliczonych w ust. 1 do procesów odzysku i zakładają, że te działania muszą być prowadzone z przestrzeganiem warunków określonych w dalszych przepisach tego artykułu; głównym adresatem tych obowiązków jest wytwórca odpadów. Zaznaczyć należy, że wyliczenie celów z ust. 1 ma charakter zamknięty, jednakże przepisy wykonawcze do ustawy, jak wskazano wyżej i również dalej, odwołują się do tych wymagań także w związku z dopuszczeniem wykorzystywania osadów na inne cele, a w każdym razie nieco inaczej określone. Warunki ustalone w przepisach art. 96 obejmują szereg obowiązków adresowanych głównie do wytwórcy osadów, przekazującego te osady do wykorzystania przez władającego powierzchnią ziemi. Obowiązki te związane są w szczególności z odpowiednim przygotowaniem osadów oraz poddaniem ich określonym badaniom. Ustano-wiono także szereg zakazów dotyczących stosowania osadów na określonych gruntach, przy czym to wyliczenie, zawarte w ust. 12, ma również charakter zamknięty. Nadzór nad właściwym stosowaniem osadów powinien być sprawowany przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, którego wytwórca osadów ma pisemnie powiadomić o zamiarze przekazania tych osadów władającemu powierzchnią ziemi, na której osady mają być stosowane, na co najmniej 7 dni przed przekazaniem. Wymagania określone w przepisach art. 96, dotyczące stosowania osadów na gruncie, w sposób istotny dookre-śla rozporządzenie wykonawcze²⁶.

²⁵ Dyrektywa Rady 86/278/EWG w sprawie ochrony środowiska, a szczególnie gleb, przy stosowaniu osadów ściekowych w rolnictwie - tekst pierwotny: OJ L 181 04.07.86 p.6;

²⁶ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 lutego 2015 r. w sprawie komunalnych osadów ściekowych - Dz.U.2015.257;

Dopuszczalnym prawnie sposobem przetwarzania komunalnych osadów ściekowych jest także ich termiczne przekształcenie. Powinno się ono odbywać na zasadach ogólnych, wynikających z przepisów regulujących zasady prowadzenia takich działań. Przepisy te to pod względem wymagań związanych z przetwarzaniem odpadów postanowienia zawarte w rozdz. 2 działu VIII ustawy o odpadach wraz z rozporządzeniem wykonawczym²⁷, natomiast pod względem wymagań emisyjnych postanowienia wynikające z przepisów zawartych w tytule III ustawy P.o.ś., także uzupełnione aktami wykonawczymi²⁸.

Dopuszczalnym prawnie i często do niedawna stosowanym sposobem nieszkodliwiania odpadów o charakterze komunalnych osadów ściekowych jest ich składowanie. Wymagania dotyczące prowadzenia procesów składowania ustalają przepisy ustawy o odpadach (rozdz. 1 w tytule VIII) oraz szeregu aktów wykonawczych²⁹. Kolejne rozporządzenie wykonawcze³⁰ dopuszcza składowanie osadów w sposób nieselektywny łącznie z innymi odpadami z grupy 19, ewentualnie także z grupy 20. Istotnym jednak ograniczeniem możliwości składowania osadów są obowiązujące od 1 stycznia ograniczenia dotyczące składowania określonych rodzajów odpadów, w tym o kodzie 190805, o ile przekroczone zostały pewne ustalone kryteria dopuszczenia takich odpadów do składowania. Powołane wcześniej rozporządzenie z 2013 r. w sprawie kryteriów oraz procedur dopuszczania odpadów do składowania wymaga badania odpadów we wskazanych zakresach i ustala dopuszczalne, pod względem możliwości prowadzenia składowania, wartości graniczne badanych składników bądź wartości. Chodzi o badania dotyczące –

- a) zawartości ogólnego węgla organicznego (dopuszczalna graniczna wartość to 5% suchej masy),
- b) straty przy prażeniu (dopuszczalna graniczna wartość to 8% suchej masy),
- c) ciepła spalania (dopuszczalna graniczna wartość to 6 MJ/kg suchej masy).

Osady ściekowe mogą być natomiast na składowiskach wykorzystywane dla celów związanych z wykonywaniem warstwy izolacyjnej oraz dla rekultywacji składowisk. Wykorzystanie do takich działań odpadów o kodzie 190805 dopuszcza załącznik nr 2 powołanego wyżej rozporządzenia z 2013 r. w sprawie składowisk, ustalając także szereg warunków, jakie przy prowadzeniu takich działań należy dopełnić. Osady mogą być wykorzystywane generalnie do wykonywania okrywy rekultywacyjnej (biologicznej), przy czym komunalne osady ściekowe wykorzystywane do wykonywania okrywy rekultywacyjnej nie mogą przekraczać warunków określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 96 ustawy o odpadach. Ustalono także kilka wymagań dotyczących technologii wykonywania okrywy rekultywacyjnej.

²⁷ Rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 21 stycznia 2016 r. w sprawie wymagań dotyczących prowadzenia procesu termicznego przekształcania odpadów oraz sposobów postępowania z odpadami powstałymi w wyniku tego procesu - Dz.U.2016.108;

²⁸ W szczególności chodzi tu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 listopada 2014 r. w sprawie standardów emisyjnych dla niektórych rodzajów instalacji, źródeł spalania paliw oraz urządzeń spalania lub współspalania odpadów - Dz.U.2014.1546 z późn. zm., a także rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2014 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów wielkości emisji oraz pomiarów ilości pobieranej wody - Dz.U.2014.1542;

²⁹ W szczególności rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie składowisk odpadów (Dz.U.2013.523), także rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8 stycznia 2013 r. w sprawie kryteriów oraz procedur dopuszczania odpadów do składowania na składowisku odpadów danego typu - Dz.U.2013.38;

³⁰ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 16 stycznia 2015 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane na składowisku odpadów w sposób nieselektywny - Dz.U.2015.110;

4. Podsumowanie.

Dokonany przegląd regulacji prawnych odnoszących się do postępowania z komunalnymi osadami ściekowymi pozwala stwierdzić, że są to regulacje w większości skonstruowane dość kazuistycznie, w kilku przypadkach niespójne, zmierzające generalnie do wymuszenia stosowania pewnych metod zagospodarowania takich osadów, zaś ograniczenia innych, a dodatkowo zapewnienia bezpieczeństwa ludzi i środowiska przy prowadzeniu tych procesów. Te ostatnie zobowiązania szczególnie są widoczne w rozbudowanych i szczegółowych postanowieniach odnoszących się do stosowania osadów dla określonych celów na gruncie, przy czym wymagania te są konstruowane w sporej mierze jako transpozycja przepisów prawa unijnego. Wyraźnie widoczne jest także dążenie do ograniczenia składowania osadów, w podtekście z preferencją dla procesów termicznego przekształcania.